

Hoge commissaris te Djakarta (Hirschfeld) aan minister van Uniezaken en Overzeese Rijksdelen (Van Maarseveen), 10 maart 1950

Voor Maarseveen persoonlijk.

Op 8 en 9 dezer had ik op diens verzoek enige zeer lange gesprekken met Anak Agung. Aanloop tot gesprek was de door hem geuite wenselijkheid op de Ministersconferentie te praten over de ambtenarenkwestie.

Het probleem der Nederlandse ambtenaren in RIS-dienst is volgens Anak Agung een zorgelijk vraagstuk, omdat deze zaak ter RTC behandeld werd zonder dat men van weerskanten de consequenties goed had bekeken. Ook voor de RIS-Regering levert het ambtenaren-probleem grote moeilijkheden op, omdat het niet prettig is met teleurgestelde ambtenaren te werken. Vele Nederlandse ambtenaren bevinden zich in een uitzonderlijk moeilijke positie, waarbij Anak Agung in het bijzonder op BB ambtenaren wees. Hoewel ik de ernst van dit vraagstuk niet onderschat, bleek Anak Agung in het bijzonder op het oog te hebben de kwestie van de liquidatie der Negara's en de consequenties daaraan verbonden. Hij begon met te spreken over de Negara Sumatra's Oostkust. Hij verwachtte dat binnenkort zeer grote moeilijkheden te verwachten zouden zijn, daar deze Negara verzet zou gaan plegen. Hij meende verplicht te zijn mij persoonlijk hierop te moeten wijzen, mede omdat ter Sumatra's Oostkust zowel troepen onder Nederlands bevel als TNI en Veiligheidstroepen, die weliswaar officieel ook onder RIS staan, doch zich nauw verbonden achten met de Negara. Dit zou tot ongeregelde heden kunnen leiden en vanzelfsprekend zouden wij moeten oppassen, dat KNIL in dergelijke ongeregelde heden niet zou worden betrokken. Daarnaast bestond nog het gevaar van stakingen op uitgebreide schaal tegen de tijd dat de tabakspluk zou beginnen. Staking volgens model Suurhoff, zoals Anak Agung zich uitdrukte. Een en ander zou een zeer verwarde situatie kunnen medebrengen. Stakingen zouden voor een groot deel het gevolg zijn van sterk communistische infiltraties. Conflict tussen Negara en RIS zou gezagshandhaving nog moeilijker maken.

In deze mededeling heb ik op zichzelf aanleiding gezien Buurman Van Vreeden vertrouwelijk in te lichten, opdat men mede in verband met Europese belangen op zijn quivive zij.

Anak Agung gaf verder als zijn mening te kennen, dat hij geen bezwaar had tegen het verdwijnen van bepaalde Negara's zodat Madura, Oost-Java en zelfs eventueel Pasundan, omdat in praktische politiek het toch niet mogelijk zou zijn deze zwakke lichamen te handhaven. Het gevaar was echter, dat men aan het afglijden was en hij gaf toe, dat dit in feite reeds geschiedde, omdat de Parlementaire weg praktisch verlaten was door de Noodwet, die alleen nog de schijn van overeenstemming met de constitutie bewaart.

Deze mededelingen waren voor mij aanleiding om Anuk Agung te vragen of er wel voldoende homogeniteit en solidariteit in het RIS-Kabinet was om een ongewenste ontwikkeling te voorkomen. Hij verklaarde dat deze niet aanwezig is. De Ministers kennen elkaar voor een deel onvoldoende. De Sultan van Djokja b.v. had hij voor de oorlog wel eens ontmoet en hij kende hem nu praktisch alleen van de laatste tijd. Een aantal leden van het Kabinet was mentaal te veel aan Djokja gebonden. Daardoor was een situatie ontstaan, waarbij de krachten, die van Djokja uitgaan, op het ogenblik sterker zijn dan de kracht van het RIS-Kabinet. Ik vroeg hem hoe Hatta tegenover deze situatie staat. Hij verklaarde, dat Hatta de moeilijkheden zeer wel ziet en ook zijn best doet de RIS zoveel mogelijk bij elkaar te houden.

De situatie is echter wel zeer merkwaardig, want enige dagen geleden waren Anak Agung en Hatta op bezoek in het Krawangse geweest. Hatta was tijdens een volks-demonstratie door een Indonesisch bestuursambtenaar toegesproken, die hem alleen verwelkomde in zijn kwaliteit van

Vice-President van de Republiek Djokja. Op mijn vraag hoe Hatta hierop gereageerd had, antwoordde Anak Agung: hij deed natuurlijk als of zijn neus bloedde.

Anak Agung vroeg mij verder wat ik van de positie van UNCI in deze materie dacht. De moeilijkheid was volgens hem dat een Negara geen beroep op UNCI kan doen. Wel heeft UNCI opdracht volgens de mantelresolutie toe te zien op nakoming van de RTC-overeenkomst. Volgens mijn mening zou het voor Nederland moeilijk zijn om hier een klacht bij UNCI in te dienen. Immers UNCI zal bij naleving RTC over het algemeen het standpunt innemen, dat een der contracterende partijen het initiatief zal moeten nemen. Juist in vraagstukken van Binnenlandse Politiek is het moeilijk voor Nederland een beroep op UNCI te doen ook al kon het federaal karakter van de Indonesische Regering als essentieel worden beschouwd. UNCI heeft wel echter een speciale plaats met betrekking tot plebiscieten. Ik verklaarde verder aan Anak Agung dat de Nederlandse Regering er uiteraard belang bij heeft de tegenwoordige RIS-Regering zo sterk mogelijk te zien.

In het tweede gesprek kwam Anak Agung voornamelijk ook te spreken over de positie van Oost-Indonesië. Hij verwachtte daar nog sterker verzet dan op Sumatra's Oostkust. Deze ontwikkeling zou op een gegeven moment tot burgeroorlog kunnen leiden en in ieder geval tot moeilijkheden, waarbij de Westerlingaffaire slechts kinderspel zou zijn. De grote zorg van Anak Agung was dus in wezen van de zaak dat Djokja in toenemende mate de RIS gaat beheersen en dat terwille van de lieve vrede door de RIS veel te veel werd toegegeven. Indien het hier alleen zou gaan om het streven naar unitarisme zou Anak Agung daarmee ook nog vrede hebben, doch indien Djokja de bovenhand volledig zou krijgen is burgeroorlog in bepaalde delen van de archipel waarschijnlijk, zal de verhouding tot Nederland ernstig te lijden krijgen en zal van de Unie en RTC overeenkomsten ook niet veel overblijven. Anak Agung hoopte dat hij te somber was.

U begrijpt, dat ik deze uitspraken van Anak Agung er niet onmiddellijk in een samenhangend betoog uitkreeg, doch dat dit beeld ontwikkeld werd door het stellen van alle mogelijke vragen, waarbij ik er vanuit ging, dat de RIS zo sterk mogelijk zou moeten zijn en de verhouding tot Nederland zo goed mogelijk, zonder dat wij de situatie door opvallend ingrijpen zouden willen beïnvloeden.

Anak Agung bracht in deze discussie ook nog het Nieuw-Guineavraagstuk ter sprake, waarbij ik U niet nader over zijn standpunt behoef te berichten. Anak Agung vroeg mij ook of mij iest bekend was over contact van Hamid met Westerling. Ik heb medegedeeld daaromtrent wel iets vernomen te hebben, zonder uiteraard mijn bron te noemen. Anak Agung vertelde mij toen te weten, dat Hamid in Indonesische kring eens in een woedende bui gezegd zou hebben: desnoods sluit ik mij aan bij Westerling en jaag ik jullie allen tezamen met Westerling weg. Dit was avant de coup op Bandung. Anak Agung zag dit alles in het licht van grootspraak van Hamid na een borrel, terwijl Hamid ook vroeger inderdaad wel eens een borrel met Westerling gedronken zou hebben. De positie van Hamid is derhalve uiterst zwak. Ik heb Anak Agung verklaard dat dit een reden zou kunnen zijn om van Indonesische zijde de Westerlingaffaire nu eindelijk maar eens te laten rusten, omdat een crisis met Hamid over de Westerlingaffaire alleen het prestige van Indonesië zou kunnen schaden. U begrijpt, dat ik overigens in mijn gesprek Anak Agung de overtuiging moest geven alleen het beste voor zijn land te willen en dat ik mij niet in persoonlijke conflicten mocht mengen. Anak Agung vroeg mij tevens of ik geloofde, dat Cochran de ernst van de situatie begreep.

Ik wil nog voorzichtig zijn met mijn conclusies op grond van het bovenstaande en ik zou U willen verzoeken het bovenstaande als uiterst vertrouwelijk te beschouwen en hierover zeker niet in deze vorm met Rum te spreken. Ik heb het voornemen om dezer dagen bij een passende gelegenheid eens langer over deze zaken met Hatta te spreken zonder aan mijn gesprek met Anak Agung te refereren. Anak Agung en ik hebben immers alleen over de ambtenarenkwestie gesproken. Bovendien heb ik het voornemen met Cochran ook over deze zaak te spreken. Cochran vroeg mij dezer dagen al of wij van Nederlandse zijde de federale gedachte voor RIS-bestuur bleven aanhangen. Ik bevestigde hem zulks en Cochran was ook van mening, dat

misschien in deze geest nog eens met RIS moet worden gesproken. Ik heb alle redenen om aan te nemen, dat Anak Agung en Cochran wel contact hebben. Heden wil ik nog terughoudend met mijn conclusies zijn. Wel moet ik er op wijzen, dat de eerste grote crisis zal naderen. Voor de Ministersconferentie is dit geen prettig vooruitzicht. Enerzijds moet deze conferentie succes opleveren en anderzijds mag zeker niet de indruk worden gewekt, dat de Nederlandse Regering hier komt om druk uit te oefenen. Ik zal U avant vertrek zoveel mogelijk politiek documenteren en ik acht het bepaald noodzakelijk, dat U en Uw collega's door mij ingelicht worden over de laatste ontwikkelingen direct na Uw aankomst en tevens voordat U Indonesische collega's ontmoet. De ambtelijke adviseurs, die medekomen, zullen er bij voorbaat op getraind moeten zijn, dat zij zich buiten dit soort problemen moeten houden. Dit land leent zich zo prachtig voor vertrouwelijke gesprekken, die echter levensgevaarlijk zijn, indien men in de ins en outs niet heel goed kent.

Distributie van dit telegram meen ik aan te moeten overlaten.